

ტრადიციული ქალის სახე გურიის საზოგადოების მაგალითზე

საქართველოს ყველა კუთხე თავისებური ზნე-ჩვეულებებითა და ხასიათით გამოირჩევა. ქართული სული პოლივალენტურია, მთლიანობაში მაინც ქმნის ერთიან ქართულ სახეს, ისევე, როგორც ქართული მუსიკა – მეგრული ნანა, გურული კრიმანჭული, კახური მრავალჭამიერი, სვანური ლილე და სხვა. ქართული ხასიათის ეს მრავალფეროვნება ყველაზე მკაფიოდ ქართულ კლასიკურ მწერლობაშია ასახული. ჩვენ ვიცით როგორები იყვნენ ილია ჭავჭავაძის კახელი, დავით კლდიაშვილის იმერელი, ეგნატე ნინოშვილისა და ნოდარ დუმბაძის გურული პერსონაჟი ქალები, რომლებიც თავიანთი ხასიათითა და კოლორიტულობით განსხვავდებიან ერთმანეთისაგან. მათ ხასიათსა და განსხვავებულობაზე კი გავლენას ახდენდა გეოგრაფიული გარემო.

ამჯერად ჩვენი ინტერესის საგანია საქართველოს ერთ-ერთი ულამაზესი კუთხის – გურიის მკვიდრი ქალის სახის თავისებურებათა წარმოჩენა.

ერთი მხრივ, ოჯახში მამაკაცის ქალისადმი დამოკიდებულებით განისაზღვრება საზოგადოებრივი წყობის სოციალური ბუნება; მეორე მხრივ, საზოგადოების ტიპის მიხედვით, საოჯახო ურთიერთობები და ქალის როლი მასში. ქალის როლისა და უფლება-მოვალეობების გაუთვალისწინებლად სრულ წარმოდგენას ვერ შევქმნით საზოგადოების განვითარების შესახებ. ეს ვითარება შესამჩნევი გახდა ჯერ კიდევ გვაროვნული წყობილების დროს. თუ საზოგადოების ფორმირების ხანაში მატრიარქალური გვარის არსებობის პერიოდში პრიორიტეტი ქალის მხარეზე იყო, პატრიარქალური გვარისთვის დამახასია-

თებელია მისი უფლებების შეზღუდვა და მამაკაცის უფლებამოვალეობების ზრდა.

რევოლუციამდელი ქალის მდგომარეობის შესწავლისას ყურადღებას იწვევს შემდეგი ფაქტორები: ქალის სოციალური წარმოშობა, ასაკი და ოჯახური მდგომარეობა. მაღალი წრის წარმომადგენელ ქალთა როგორც საოჯახო, ისე საზოგადოებრივი მდგომარეობა მკვეთრად განსხვავდებოდა დაბალი წრიდან გამოსული ქალის მდგომარეობისაგან. აქვე უნდა აღვნიშნოთ, რომ ამ წოდებათა შიგნითაც განსხვავებული იყო მამაკაცისა და ქალის უფლებები. თუ მაღალი წოდების სინამდვილეში ქალი ჩაგრულად გრძნობდა თავს მამაკაცთან შედარებით, საზოგადოებრივი და ოჯახური ცხოვრების სფეროში, არც დაბალი ფენების შიგნით შეიძლებოდა აღმოგვეჩინა ამ ორ სქესს შორის თანასწორობა.

ეთნოგრაფიული მასალა გვიჩვენებს, რომ დიდი ხნის წინათ მრავალრიცხოვან ოჯახებში რძლები მორიგეობით დიასახლისობდნენ. ეს ეხებოდა სადილისა და ვახშმის მომზადებას, საქონლის მოვლას, სისუფთავეს, სტუმრის მიღებას, პურის ცხობას, რეცხვას და ა.შ. მაგრამ ჰქონდათ მიდგომები ისეთიც, როგორიცაა ორსულის გათავისუფლება მორიგეობისგან. ისინი პატივს სცემდნენ მას. ვისაც პატარა ბავშვი ჰყავდა, ის იქნებოდა მორიგე, რადგან ბავშვს ასეთ დროს დედამთილი უვლიდა. ასევე, მორიგეობის სანაცვლოს გადახდაც აუცილებელი ფაქტორი იყო. გაუყოფელ ოჯახებში საქმე ნაწილდებოდა წინა ღამით. მოილაპარაკებდნენ ვინ რას გააკეთებდა და ასე საქმიანობდნენ შეთანხმებულად. თუ რძალი დედამთილთან ცხოვრობდა, მაშინ რძალ-დედამთილი ერთად ასრულებდნენ ყოველგვარ საოჯახო საქმეს.

ქალის – დედისა და ბუბიის მთავარი მოვალეობა შვილებისა და შვილიშვილების აღზრდა იყო. ხშირი იყო მრავალშვილიანობა, რაც კიდევ უფრო ზრდიდა ქალის როლს ბავშვის აღზრდაში. როგორც აღვნიშნეთ, გურიაში ქალის წვლილი სამე-

ურნეო საქმიანობაში მცირე იყო, ვინაიდან ამ რეგიონში წამყვანი დარგი მინთმოქმედება იყო. ამ სფეროში კი ფუნქციები ძირითადად მამაკაცებს შორის ნაწილდებოდა. ქალისთვის სირცხვილადაც ითვლებოდა თოხით მუშაობა. ხვნა-თესვისა და თოხნის დროს ყანაში, ქალის მოვალეობას საქმლის მიტანა წარმოადგენდა, მაგრამ აქტიურად მონაწილეობდა მოსავლის აღებაში. ბოსტნის მოვლა-პატრონობა გურული ქალის ერთ-ერთი ძირითადი საქმე იყო; ასევე მნიშვნელოვანი საქმიანობა იყო მეაბრეშუმეობა. ისინი ამზადებდნენ სხვადასხვა ქსოვილს; ქსოვდნენ როგორც ინდივიდუალურად, ისე კოლექტიურად. მოგვიანებით და შედარებით სუსტად განვითარდა მესაქონლეობა ქალის საქმიანობაში, მაგრამ საქონლის წველა და ნაწველის მოვლა-პატრონობა საოჯახო პირობებში ქალს ევალებოდა. საქონლის მოვლით გურული ქალი განთქმული იყო და უნდა აღინიშნოს, რომ ამ მხრივ ახლაც წინა რიგებში შეიძლება აღმოჩნდნენ.

ქალისთვის საოჯახო საქმის სწავლებას განსაკუთრებული ყურადღება ექცეოდა ადრეული ასაკიდან. გოგონას საქმეს ძირითადად 5-6 წლიდან აჩვენებდნენ, მაგრამ დავალებას უფრო მეტად 10-12 წლიდან აძლევდნენ. მათ ავალებდნენ მსუბუქ საქმეს, ისეთს, როგორც იყო: სახლის დაგვა, ფიჩხების შეგროვება და ა.შ. განსაკუთრებული ყურადღება ექცეოდა ხელსაქმის – ქსოვის, ქარგვის, კერვის სწავლებას. მოზრდილ გოგონებს ხელსაქმე კარგად უნდა სცოდნოდათ.

კვლევის შედეგები მოწმობს, რომ საოჯახო საქმე გურიაში, როგორც საქართველოს ბარისთვის, დამახასიათებელი მოვლენა იყო. საოჯახო საქმესთან ერთად, ზოგჯერ უბნის საერთო საქმის ხელმძღვანელობაც ევალებოდა ქალს, რომელსაც თავი ქალი ეწოდებოდა. ეს სახელწოდება კი დღემდე მოქმედებს გურიაში მსგავსი საქმიანობების დროს.

გურიაში, თანამედროვე ყოფაში, ნაწილობრივ შეიცვალა ოჯახის მართვისა და შრომის ორგანიზაციის სისტემა. ოჯახის

უფროსის უფლებები თანამედროვე რეალობაში შესუსტდა. ცნება „ოჯახის თავი“ მოძველებულია, მაგრამ, მიუხედავად ამისა, მაინც არსებობს მართვის ასეთი ფორმა. უფროსი მამაკაცის გარდაცვალების შემდეგ, ოჯახში უფროსი ქალის ხელში გადადის ხელმძღვანელობა მთელი რიგი საკითხებისა.

თანამედროვე პირობებში შეიცვალა საოჯახო საქმეების დანაწილების პრინციპებიც. სქესის მიხედვით საოჯახო საქმის მკვეთრი დაყოფა არ შეინიშნება. სახალხო მეურნეობაში დასაქმებულ ქალს ოჯახში მამაკაცი ეხმარება. სახალხო საქმიანობას კი წარმოადგენს ძირითადად ჩაის კრეფა. ქალის ეკონომიკური დამოუკიდებლობა, ისევე, როგორც იურიდიული თანასწორობა მამაკაცთან, არის ოჯახის წევრთა ურთიერთობის ახალი ფორმის განმსაზღვრელი ფაქტორი. ქალი თანდათან გადაიქცა ოჯახის დამოუკიდებელ დიასახლისად, გახდა სრულუფლებიანი წევრი, მაგრამ, მიუხედავად ამისა, ბევრ საკითხს იგი მეუღლის გარეშე მაინც არ გადაწყვეტს. მართალია იგი ბევრად დამოუკიდებელია დღეს, მაგრამ, იმავდროულად, მეტად დატვირთულიც.

ამგვარად, თანამედროვე პირობებში ქალისა და მამაკაცის მდგომარეობა გურიაში თანაბარია, მაგრამ კვლავ ძალაშია ქმრის განსაკუთრებული უფლებები ცოლის მიმართ მორალურ-ზნეობრივი ურთიერთობების სფეროში.

ბევრი თავისებურება არსებობდა ქალის მიმართ ქორწინების საკითხებშიც. ცნობილია, რომ საქართველოში საოჯახო ქონებიდან ქალს არაფერი ერგებოდა, მხოლოდ მზითვი ეძლეოდა, რაც მამის ოჯახიდან გატანებული ქონება იყო. მზითვის მიცემა წესად იყო ყველა წოდებისა და მდგომარეობის ქალისთვის. გურიაში მზითვი ქალის ოჯახს უნდა მოემზადებინა. გამზითვება საკმაოდ მძიმედ აწვა ოჯახს, ამიტომაც, ხშირ შემთხვევაში, მზითვი უმნიშვნელო რაოდენობისა იყო. მასში შედიოდა: ქვეშაგები, ტანსაცმელი, საოჯახო ჭურჭელი, ძირითადად სპილენძეულობა. მზითვის შემადგენლობა, დროისა და

ოჯახის ეკონომიური მდგომარეობის შესაბამისად, განსხვავებული იყო. გათხოვებისას ქალს ასევე აძლევდნენ მცირე რაოდენობით ფულს, საქონელს – ძირითადად ძროხას, როგორც სამინათმოქმედო რეგიონებისთვის იყო დამახასიათებელი; იშვიათ შემთხვევაში – მიწის ნაკვეთს, ოღონდ მხოლოდ სარგებლობისთვის და არა როგორც საკუთრება. ასეთი მზითვის გატანება საქართველოში XIX ს-ში გაჩენილი მოვლენა ჩანს. გურიაში ეს წესი ძირითადად წარჩინებული და საეკლესიო წრის ოჯახებში იყო გავრცელებული. ეს ნამზითვი ცოლ-ქმრის საერთო საკუთრებად იქცეოდა და მარტო ქალს არ ჰქონდა უფლება ამ ქონებაზე. უნდა აღინიშნოს ის ფაქტიც, რომ გურიაში წარჩინებულთა წრეში ქალისთვის მზითევაში ყმების გატანების წესიც არსებობდა.

ქართული მემკვიდრეობითი სამართალი ქალებსაც აძლევდა საკუთრების დამკვიდრების უფლებას, მაგრამ მხოლოდ მაშინ, თუ ის გათხოვილი არ იყო. ამ რეგიონში, კაცების მსგავსად, ქალებმაც იცოდნენ ხელის წაკვრა და ნადი, რომელშიც კაცი არანაირ მონაწილეობას არ ღებულობდა. მეზობელი ქალები ერთიმეორეს ვახშმის შემდეგ ეშველებოდნენ; შემოდგომა-ზამთრის გრძელ ღამეებში ნაშუაღამემდე მუშაობდნენ და მსუბუქი ვახშმით უმასპინძლებოდნენ ერთმანეთს.

აღსანიშნავია ერთი მნიშვნელოვანი საკითხიც, რომელშიც გურული ქალები არ ჩამორჩებოდნენ სხვა ქვეყნების ქალებს, ეს იყო ღამაზად ჩაცმა და, საერთოდ, აქსესუარების მოხმარება.

XIX ს-ში ფაბრიკულმა ნაწარმმა სიიაფითა და სილამაზით კონკურენცია გაუწია შინაურ ნაწარმს. XX ს-ის დასაწყისში გურიაში ფაბრიკული ქსოვილების ასორტიმენტი საგრძნობლად გაიზარდა და, შესაბამისად, გურულები ტანსაცმლის მასალას ადგილებზე გახსნილ სავაჭრო დუქნებში იძენდნენ. ეწყობოდა აგრეთვე ბაზრობები. ერთ-ერთი მნიშვნელოვანი ამ ბაზართა შორის იყო „ნაგომრობა“, რომელიც 13 ივლისს იწყებოდა და ორ კვირას გრძელდებოდა. ტრადიციული სამოსელი კი

ძირითადად ადგილობრივი ძალებით მზადდებოდა. ფეხმოკიდებული ახალი ფორმის ჩაცმულობას კი „მოდისტიკებთან“ განსწავლული შეგირდები კერავდნენ. „მოდისტიკას“ ქალის კაბაში 1 მანეთს უხდიდნენ. ზოგიერთი ოსტატი თანაუგრძნობდა ხოლმე სოფელ ქალებს და ზოგჯერ ნატურით ან ყანაში მიხმარებით იღებდა შრომის საფასურს. აკაკი წერეთლის თქმით, ადვილად მიმბაძველი ხალხია გურულები. ამ მხრივ კი განსაკუთრებული მონდომებით არიან დახასიათებულნი გურული ქალები, ისინი, რომელთა გარემოებამაც ზოგიერთს სამხრეთ იტალიის ქალები გაახსენა. ბევრი ხალხი არაა ქვეყანაზე ბუნებით ისეთი ცოცხალი, როგორც გურულები; ყველაფერი ახლისა და უცხოს ადვილად მიმღები, შემთვისებელი. ოზურგეთის „განათლებულ და სწავლულ ქალებს“ ძალიან ფრანტი, მდიდრულ მოდაზე შეკერილი კაბები ეცვათ. მოდურად ჩაცმის წესს გურიასში, უპირველეს ყოვლისა, მაღალი საზოგადოების ქალები შემოიტანდნენ, ისიც ოზურგეთში, სადაც ძველთაგანვე გურიელთა სახელი ევროპული კულტურის [1.77-89; 2.48-60; 3.102] გადმოღების საუკეთესო მაგალითს იძლეოდა, მაგრამ მონაცემები იმის მაუწყებლნიც არიან, რომ ამ ხმას გლეხი ქალებიც აჰყოლიან.

საქართველოს ერთიანი ეთნოგრაფიული გამოფენის მეგზურში ვკითხულობთ: „გამოფენაზე წარმოდგენილია მაღალი ნოდების გურული ქალის ტანსაცმელი, ელეგი სახელოებიანი (ზედატანი), რომელსაც გაჭრილი სახელოების ნანიბურები და გულისპირი მდიდრულად აქვს მოქარგული, ოქრომკერდის ნაქარგი სარტყელი და გულისპირი, ლეჩაქი, აბრეშუმის კაბა და ტყავის ქოშები“.

გავრცელებული იყო მოკლე ზედატანი – შინდისფერი ხავერდისაგან დამზადებული, რომელიც ხელით ნაკერი იყო, ამიტომ ტანზე მომდგარი და მთლიანად დასარჩულებული გახლდათ თეთრი მიტკლით. მას გრძლად დაშვებული დეკორატიული სახელოები ჰქონდა.

ასევე გამოირჩევა ხუთნაჭრიანი ქვედატანი კაბა შემკულობით. იგი ზემოდან უხვადაა ნაქარგი აბრეშუმის ძაფით; ორნამენტის სახე ყვავილოვანია; ნაქარგებში ჩართულია ფერადი შუშის სხვადასხვა ზომისა და ფორმის მძივები, ასევე ფირფიტებიც.

იყო აგრეთვე ქოში – ყავისფერი ტყავის დაბალქუსლიანი.

ქართული ჩაცმულობის დროს ქართულადაც იხურავდნენ; შუაში ან ზემოთ ავარცხნილ თმას ორ ან ერთ ნაწილად იყოფდნენ; ყურებთან თმები ჯანჯუხებივით ეკიდათ და თავზე თავსაბურავი ედგათ. ქალები იშვიათად გამოიყენებდნენ ქალამანს და ქეჩხოს. XIX ს-ის II ნახევარში საქართველოში ფეხმოკიდებულია ტანსაცმლის ყველა ფორმა: „კაბა-კურტკა“, „კაბა-კოფთა“, „კაბა-კესერი“ და აგრეთვე გარეთა სამოსელი. თავსაბურავი ზაფხულში, ზამთარში თავშალი, ფეხსაცმელი უყელო, დახურული, ქუსლიანი თუ უქუსლო ...

დასკვნის სახით უნდა აღვნიშნოთ, რომ გურიაში საინტერესო იყო ქალის, როგორც პიროვნების, როლი ოჯახშიც და საზოგადოებაშიც. მისი პირდაპირი მოვალეობა იყო „ოჯახისთვის შთამომავლობის შექმნა, ოჯახში ბავშვის აღზრდა, საოჯახო მეურნეობის განაწილება და საზოგადოებაში გამოსვლაც“, მაგრამ რამდენადაც პასიური იყო გურული ქალი საზოგადოებრივ ურთიერთობებში, იმდენად დიდი და განმსაზღვრელი იყო მისი როლი ოჯახურ ცხოვრებაში.

გურული ქალის ლალმა და ხალსიანმა საერთო ხასიათმა ასახვა პოვა გურიის კუთხის კოლორიტის შექმნაში.

ლიტერატურა – REFERENCES L

1. ცეცხლაძე გ. გურიის მოსახლეობის საოჯახო ყოფა, თბ., 1992.
2. ნულაძე ა. ეთნოგრაფიული გურია, თბ., 1971.
3. საქართველოს სსრ მეცნიერებათა აკადემია – მასალები გურიის ეთნოგრაფიული შესწავლისთვის (გურია), თბ., 1980.

KHATIA TSETSKHLADZE

**THE FACE OF A TRADITIONAL
WOMAN AS IN THE CASE
OF GURIAN COMMUNITY**

Summary

The paper refers to the face and role of a woman in a society in the case of one of the most interesting regions of Georgia - Guria, based on historical and modern ethnographic material. The cultural and moral status of a woman in society, which is fairly defined according to family and social status.

The explanation and characterization of these circumstances begins, first of all, with the condition of a woman and her social nature on the example of the family, otherwise, neglecting her rights and responsibilities we cannot create a complete picture of Guria society, as its development was different in the wake of transformation, this situation became noticeable and remarkable from the tribal community. While at the time of the formation of the society, during the existence of the matriarchal society, the priority was on the female side, the patriarchal society was characterized by the restriction of her rights and the increase of the rights and duties of a man. The study of the status of women in the pre-revolutionary period focused on the following factors: the social origin, age and status of women. It should be noted that the marital and social status of high-ranking women was markedly different from that of low-income women.

The paper thoroughly discusses the development of Gurian woman according to the periodicals and presents in all aspects their activities in the development of spiritual or material culture, starting with their role in the family atmosphere: that of mother, daughter-in-law, wife, as well as by determining her material condition before getting married – by giving a dowry, which was determined by her social origin, this meant giving a dowry, taking into account all the details from her fa-

mily property, these factors were evident in nineteenth-century Guria, which was also compounded by the rather high-quality development of the culture of dress. Gurian women did not lag behind the women of any region and even of other countries in dressing nicely or in consuming various accessories at all, in tasteful clothes, in the use of clothes made of fabric textiles, which were sewn by apprentices trained by “Fashionists” and many other details ...

In conclusion, we must say that, in Guria, the role of a woman as a person in the family and society was interesting, her direct duty was to create offspring for the family, raise a child in the family, distribute the family farm and appear in society, Georgian inheritance law also gave women the right to establish themselves, but the more passive the Gurian woman was in public relations, the greater and more defined her role was in family life.

In general, the ethnographic material characteristic of a Gurian woman is voluminous, the carefree and cheerful general character of a Gurian woman was reflected in the creation of the flair of the Guria region.